

DE BEZETTING VAN GENT IN 1708 DOOR LOUIS XIV

Louis XIV, die sedert zijn nederlaag bij Ramillies (22-5-1706) het huidige België bijna volledig verlaten had, waagt in 1708 opnieuw een poging om onze contreien te overheersen in naam van zijn kleinzoon Filips V, koning van Spanje. Hij brengt de Spaanse successieoorlog weer op gang. Filips is traag en onzelfstandig en daarom neemt zijn grootvader het voor hem op. Louis volgt de suggesties op van zijn minister, Michel de Chamillard, en beveelt zijn kleinzoon, de hertog van Bourgogne en de hertog van Vendôme, hun troepen richting Gent en Brugge te sturen. Op dat ogenblik worden beide steden bewaakt door de Engelse en Hollandse geallieerden. De Fransen krijgen 130 bataljons en 200 escadrons ter hunner beschikking.

Alhoewel de Franse intenties tijdig aan het oor komen van de Engelse hertog van Marlborough verlaat deze vreemd genoeg Gent op 11 mei 1708 om te Brussel het algemeen bevel over de geallieerde troepen op zich te nemen. Deze legermacht telt slechts 100 bataljons en 150 escadrons. Onder bevel van de Franse graaf de la Mothe-Houdancourt richt de vijand zijn kamp in te Deinze en zendt een voorhoede uit tot voor de wallen van Gent. De stadsmagistraat is zeer verontrust en meldt het gevaar aan de Engelse generaal, graaf van Murray, die te Mariakerke verblijft. Misschien wil hij de verdediging van de stad op zich nemen? Murray voelt daar echter niets voor en verbergt zich achter andere verplichtingen. Intussen is het 3 juli 1708 en generaal Bourgogne, die te Genappe verblijft, zendt Grimaldi naar Vlaanderen aan het hoofd van 16.000 man teneinde eerst Gent en dan Brugge en Oudenaarde te veroveren. Op 5 juli 1708 is het zo ver. De Franse kolonel Ferdinand-Hippolyte della Faille, overgelopen voormalig hoofdbaljuw van Gent, verschijnt vroeg in de morgen voor de Sint-Lievenspoort met zijn manschappen. Een handvol soldaten begeeft zich naar de poortwachters en geeft zich uit voor deserteur. Zij veinzen een extreme moeheid, zetten zich op de grond neer en smeeken om wat brandewijn teneinde wat op krachten te kunnen komen. De goedgelovige poortwachters trappen erin en komen tegemoet aan hun wens. Intussen dagen 10 tot 12 andere zogenaamde deserteurs op en voeren een wederzijds herkenningstafereltje op waardoor ze allemaal in de corps de garde binnengeraken. Zij beginnen samen te drinken en steken gezellig pijpen op. Even later daagt della Faille op met 100 soldaten en enkele ruiters. Plots veranderen de deserteurs weer in Franse soldaten en zetten de poortwachters hun bajonetten op de keel. Hun list is geslaagd en de poort wordt opengesteld voor de manschappen van de la Mothe, baron de Capres en graaf van Bergeyck. Onmiddellijk daarop volgt de bezetting van de Brugsepoort, de Sassepoort en de Antwerpsepoort om zo vlug mogelijk Murray de toegang tot de stad onmogelijk te maken. Inmiddels, om 8.30u. luidt de alarmklok op het Belfort die de schepenen samenbrengt. Na be-

raadslaging constateren zij dat er op het stadhuis slechts 10 à 12 schermers van de Sint-Michielsgilde beschikbaar zijn en dat de tamboers van de burgerwacht het appel niet hebben kunnen slaan.

Daardoor zijn er slechts 2 à 3 kapiteins en 3 à 4 sergeanten komen opdagen. De prins van Grimaldi, die Murray nauwlettend in de gaten laat houden, bezet zo vlug mogelijk heel de stad. Murray verlaat Mariakerke en slaat zijn kamp op in Sas-van-Gent met 3 à 4 infanterieregimenten en een regiment dragonders. De inneming van Gent zonder slag of stoot is een feit. Het lijkt op een operette. Om 10u. in de morgen al leest della Faille op het stadhuis een brief voor van Maximiliaan Emanuel, keurvorst van Beieren, de man die met de hulp van Frankrijk onder de regering van Filips V opnieuw erkend landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden wil worden, waarin aangemaand wordt Filips en Louis trouw te zijn. De aanlokkelijke beloften uit de brief en de militaire overmacht noodzaken de schepenen natuurlijk zich zonder morren bij de feiten neer te leggen. Als het 12u. op het Belfort slaat is Gent weer een Spaans-Franse stad. Er rest nu nog enkel het Spanjaardenkasteel te overmeesteren waar zich nog 300 soldaten ophouden onder leiding van de Engelse gouverneur, majoor de la Beue. Deze biedt echter niet de minste weerstand en geeft zich over.

Van zodra de Bruggelingen de overgave van Gent vernemen openen zij spontaan hun eigen poorten voor de blijkbaar niet al te gehate vijand. De Staten van Vlaanderen, op dat ogenblik te Brugge gevestigd, besluiten zelfs in groep graaf de la Mothe te gaan begroeten in zijn kamp te Sint-Andries. De Fransen zijn bijzonder ingenomen met het onthaal van Bruggelingen en Gentenaars: "... jamais peuple n'a reçu une nation avec plus de marque de zèle et d'affection que les françois l'ont esté des gantois...", luidt een van hun uitspraken. Het is ook te Gent dat gewonde Franse soldaten bijzonder goed verzorgd worden. Vanuit een Frans kamp te Lovendegem schrijft commissaris Puech aan Michel de Chamillard: "...nous avons présentemen dans deux hopitaux établis dans cette ville 1900 blessés, qui seront demain augmentés par l'arrivée de 50 à 60 officiers qu'on nous renvoye aussi dudit Oudenarde. Rien n'est mieux étably que les hopitaux de Gand, qui sont d'une fort grande propreté, la nourriture y est très bonne et les chirurgiens y sont très appliqués..." (gedateerd 23-7-1708). De te Oudenaarde gewonde soldaten worden per schip naar Gent overgebracht. Het gaat om 1900 gewone soldaten en 50 à 60 officieren. De Gentse hospitalen zijn goed ingericht, proper, de maaltijden zijn er goed en de chirurgen kennen hun werk. Er is nog meer: de Gentse stadsmagistraat en de inwoners plannen een plechtige intrede voor de hertog van Bourgogne! Het gebeuren grijpt plaats op 10-8-1708. De hertog wordt aan de deur opgewacht door de schepenen. Als de optocht begint lopen 200 van de voornaamste burgers voorop met in de hand witte brandende wassen toortsen, richting Brugse poort. Heel de burgerij staat gewapend, in haag, opgesteld van aan de Brugsepoort tot aan de Sint-Baafs-kathedraal waar de bisschop de hertog opwacht. Eenmaal in de kerk wordt een

mis opgedragen en een Te Deum gezongen. Later op de dag volgt een diner in het stadhuis, klaargemaakt door Franse koks. De hertog van Bourgogne neemt later zijn intrek in herberg "de Swaene", net buiten de Petercellepoort of Kortrijksepoort, in het voorgeborchte van Gent. Zoals toen gebruikelijk was zendt de stadsmagistraat hem 3 stukken wijn als "present" naar zijn verblijfplaats (622 liter). Dat gebeurt kleur- en klankrijk. De vaten zijn mooi beschilderd met de stadswapens en worden vervoerd door de stadsvoerman. Zij zijn "*becleedt ende bedeckt met het ordinaire cleedt*". Een versierd paard trekt de ceremoniewagen voort. De stadsvoerman, de stadstrompetters en een paar moorkinderen, zijn gekleed in stadslivrei en begeleiden de wagen op muzieklonen. Ik laat twee ooggetuigen aan het woord:

1) "*...Jooris Luycx, filius Joos, ingeboren poorter ende meestere schrijnwerker deser stadt, audt 49 jaeren, wonende in de Bennesteghe alhier, den welcken in sijn particulier verclaert ende tuyght waarachtig te wesen, dat wylent den voorn. Joos, synen vader, is gheweest morekindt deser stadt ende die fonctie ghedaen ende becleedt heeft den tijdt van tusschen de 42 en 43 jaeren, nu omtrent de thien jaeren overleden in den ouderdom van in de 70 jaeren ende uyt den mondt van den selven synen vader thebben verstaen...hebbende den attestant oock gesien, dat het stuck ofte stucken presentwijn...sijn verciert ende geschildert geweest met de cleedynghe daertoe dienende ende stadtswaepenen, gelyck oock het peerdt van 's stadsvoerman midtsgaders dat stadsmorekinderen ende den voerman oock gecleedt waeren met stadslivreye cleederen, attesterende hij Jooris Luycx nogh waer te wesen ende selve gesien te hebben dat den wijn die bij de heeren van het magistraet deser stadt is gepresenteert geworden anden hertoghe van Bourgoignen, ende gevoert buyten de Petercellepoorte in het voorgebourghte ande herberge de Swaene aldaer...ten tijde het Fransch leger was liggende tot Lovendegem ten jare 1708 alswanneer datter drij stucken wijn voor present vereert wierden, item aen den hertogh van Marlborough, syne hoogheyt den prince Eugene van Savoyen...actum den 26-4-1714"*

2) "*Ick onderschreven Pieter Clayssens, audt 45 jaer, wonende binnen dese stad, schilder van style, verclaere ende attestere voor waerachtig nu 't sedert de acht jaeren errewaerts geemployeert te syn geweest van wegen het magistraet der stad Gend tot het schilderen der fustagen van den wijn den welcke uyt den naeme van het magistraat gepresenteerd werden aan den hertogh van Marlborough, Savoye, etc... midtsgaders tot het opstellen ende schilderen van de stadtswapene...dat de wagen altijd is becleedt ende bedeckt geworden met het ordinaire cleedt daertoe dienende...*" (Stadsarchief Gent, Reeks 156/25 nr. 4)

Lang zal de Franse vreugde echter niet duren. Vanuit Duitsland komt Eugenius van Savoye met een troepenmacht oprukken die de troepenmacht van Marlbo-

rough vervoegt. De Fransen komen te laat om de Anglo-Bataafse vijand te verhinderen de Schelde over te steken. Op 11 juli overwint Savoye glansrijk bij Oudenaarde. De Fransen trekken zich terug en slaan hun kamp op in Lovendegem. In plaats van de achtervolging in te zetten gaat Savoye nu Rijsel belegeren dat verdedigd wordt door de heroïsche maarschalk de Boufflers. Marlborough verovert intussen het fort te Rodenhuize op 7-12-1708 en neemt 200 gevangenen. Van zodra Rijsel op 9-12-1708 valt wordt de belegering van Gent aangevat. Ik geef een chronologisch relaas.

Op 10-12 verschijnen de belegeraars voor de wallen van Gent. De verdediging neemt stelling op de "chemin couvert", vrij vertaald de "weergang", die rondom de stad loopt. Wij moeten ons die weergang als volgt voorstellen: aan de buitenzijde van de stad, vóór de verdedigingsgracht, bevindt zich de "contrescarp" of "buitenoever". Die buitenoever bevindt zich tussen de "parapet" of borstwering en de verdedigingsgracht. Het bovenste deel van de buitenoever dat achter de borstwering ligt noemt men de "chemin couvert". Op 11-12 en 12-12-1708 wordt Gent omsingeld door Marlborough. Een paar dagen later komen ook Savoye en de Hollanders met hun troepen naar Gent. Voorlopig blijft enkel de Brugsepoort nog open. Op 18-12 is de omsingeling voltooid: 110 bataljons en 180 escadrons staan nu klaar om de aanval te beginnen. De verspreiding van de troepen ziet er als volgt uit: tussen Leie en Schelde 60 escadrons en 40 bataljons onder het bevel van generaal Heyden; tussen de Bovenschelde en de Nederschelde 40 escadrons en 30 bataljons (Het is hier dat het kwartier van Marlborough en Savoye zich bevindt); tussen de Nederschelde en de Sassevaart 30 escadrons en 20 bataljons onder bevel van de generaals Lothom en Dompeche; tenslotte tussen de Sassevaart en de Leie 50 escadrons en 20 bataljons onder bevel van de prins van Hessen. Een kasteeltje nabij de Schelde wordt door de belegeraars versterkt. Zo hebben ze een steunpunt op 600 vadem van de weergang aan de Heuvelpoort (1 vadem = 6 voet of bijna 2 meter). Tegen de vernielkracht van de Franse kanonnen aan de Heuvelpoort worden koortsachtig verschansingen met takkenbossen aangelegd. Overal waar zij ingekwartierd liggen worden aarden wallen opgeworpen. Om een lange belegering te vermijden besluiten de belegeraars om op 24-12 de stad op drie plaatsen tegelijk aan te vallen. Graaf van Lottum neemt stelling op het plateau tussen Kortrijksesteenweg en Bovenschelde vlak voor het Montereyfort, ook wel Zegelfort genoemd (gebouwd omstreeks 1673 en verkocht in 1783). Op 100 vadem van de weergang tussen Leie en Schelde vormen de aanvallers één schietende lijn parallel met de weergang. Erfprins van Hessen-Cassel ontplooit zijn rangen tussen de Keizerpoort en de Nederschelde. Hun parallelle aanvallerslijn ligt op 250 vadem van de weergang. De hertog van Württemberg moet het Spanjaardenkasteel blokkeren.

Op 130 vadem van de weergang wordt de aanval ingezet langs de Antwerpsesteenweg en de Dendermondsesteenweg omdat het terrein zelf overstromd is.

Tijdens de aanval worden massa's schoten gelost waartegen de geweren blijkbaar niet opgewassen zijn. Aan Franse zijde laten 1000 tot 1200 wapens het afweten wegens oververhitting. De la Mothe, aan Franse zijde, vraagt hulp aan de Gentse neringen. Zij antwoorden hem zonder blozen dat hij de stad heeft ingenomen en dat hij haar dus maar zelf moet verdedigen. Kwaadweg ontwaapt de la Mothe daarom alle neringleden. De Gentenaars zijn niet meer betrouwbaar want zij beginnen zich voor te bereiden op de inneming door de Engelsen en Hollanders. Zij zijn al lang gewoon geraakt aan het "kaarten keren" en stellen zich niet graag meer ter beschikking van een vreemde mogendheid. In Spanjaarden, Fransen, Engelsen, Hollanders, en straks nog Oostenrijkers, herkennen de Gentenaars zich niet. Al tijdens de aanval van 24-12 beginnen de belegeraars met het delven van loopgraven. De volgende dag doen de Fransen uitvallen om de graafwerken te verhinderen. Zij brengen heel wat verliezen aan mensenlevens met zich mee. De soldaten op de weergang geven al schietend dekking wat nog eens meer dan 1000 oververhitte wapens kost. Op 26-12 volgen er nog twee grote uitvallen in de richting van de loopgraven. De eerste grijpt plaats aan de Keizerpoort om 10u. 's morgens met 12 compagnies grenadiers of dragonders, 600 fusiliers en 200 ruiters. De eerste uitval kost het leven aan 500 belegeraars in hun loopgraaf. De tweede uitval gebeurt aan de Dampoort om 21u. met 12 compagnies grenadiers of dragonders, 600 fusiliers en 100 ruiters. Deze uitval heeft veel succes. De belegeraars worden uit hun loopgraaf verjaagd en laten 200 doden achter. Dezelfde nacht nog naderen de belegeraars in een parallelle lijn met de weergang tussen de Schelde en het Montereyfort tot op 40 vadem. Het Franse antwoord op die aanval is opnieuw een hels vuur waardoor hun geweren op smelten staan. Weer kost hen deze verdediging 1000 tot 1200 onklare wapens. Op 27-12 perfectioneren de geallieerden hun batterijen en hun schansen. 's Nachts volgen er weer Franse uitvallen waarbij nog eens 800 wapens het laten afweten. Op 28-12 zijn de loopgraafwerken gevorderd tot op 20 vadem van de dichtstbijzijnde weergang aan de Heuvelpoort. De kanonnen worden in stelling gebracht en er worden verbindingsloopgraven aangelegd. Op 29-12-1708 zijn de geallieerden al zó ver met hun graafwerken gevorderd dat zij bijna aan de buitenste weergang zijn. Het geschut dat de Heuvelpoort bedreigt bestaat uit 42 kanonnen, 12 mortieren, 6 obusmonden en 6 steenmonden. Het geschut dat het Spanjaardenkasteel bedreigt bestaat uit 46 kanonnen. Voor de Keizerpoort dreigen er 14 vuurmonden en voor de Sint-Lievenspoort 10. De Franse verdediging daarentegen heeft een gebrek aan wapens, lood, vuurstenen en allerhande zaken die een goede verdediging van een stad mogelijk moeten maken. Graaf de la Mothe schrijft aan Michel de Chamillard dat de verdedigingswerken, waarmee hij de grachten, wallen en weergangen bedoelt, in zo'n slechte staat verkeren dat een goede verdediging vrijwel onmogelijk is. Vooral tussen de Heuvelpoort en de Schelde is er watergracht noch muur aanwezig om troepen achter te verbergen. De

vijand kan er ongehinderd de wal opklimmen bij gebrek aan verdedigingswerken die de droge gracht moeten beschermen. Slechts 2 rijen houten palissaden bieden enige beschutting. Daarom besluit de la Mothe zijn 35 bataljons niet op te offeren voor een verloren zaak. Daarenboven staat hij onder druk van de schepenen die hem smeken om een bombardement te voorkomen. Gelukkig voor onze Gentse monumenten en uiteraard voor onze voorouders capituleert de la Mothe voor dat er ook maar één kanonkogel wordt afgevuurd. Het capitulatieverdrag wordt getekend op 30-12-1708 om 11u. 's morgens. De ondertekenaars zijn: Marlborough, de la Mothe, Ferdinand van Collen, J.V. Goslinga, graaf van Rechteren, Welvelde en Adriaan van Borssele. Om één en ander ordelijk te laten verlopen na de capitulatie komt men overeen om op 31-12-1708 om 10u. 's morgens, enkel één poort voor de geallieerden te openen opdat vijandelijke en bevriende troepen zich niet zouden vermengen. Logischerwijze kiest men de Heuvelpoort voor de geallieerden omdat zij daar de aanval hebben ingezet. Uiterlijk op 2-1-1709 moeten bij overeenkomst alle 14.000 Fransen de stad verlaten hebben langs de Kortrijksepoort om 9u. 's morgens. Zij moeten zich richting Doornik begeven via Gavere en Ronse en krijgen daarvoor 4 tot 5 dagen de tijd. Voor de gewonde en zieke Franse soldaten zal, op kosten van de geallieerden, gezorgd worden tot wanneer zij bekwaam zijn zich te verplaatsen. Desnoods zullen de geallieerden hen per schip naar Doornik brengen op hun kosten. Gent slaakt een zucht van verlichting.

Ronald DE BUCK

BIBLIOGRAFIE

NEVE J.E., Gand sous l'occupation de Louis XIV, 1678-1679, 1701-1706, 1708, Gand, 1929.

"GENT VAN ALLE TIJDEN"

Een niet te missen tentoonstelling. Getekende en geschilderde fantasia van ons medelid, kunstschilder John Van Hulle.

Ze zal doorgaan in het Hotel Reylof, Hoogstraat 36, Gent, van 10 tot 25 juli a.s. Open van 10 tot 17 uur, maar wel gesloten op 13, 20 en 21 juli.